

**ความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชน
ในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี กรุงเทพมหานคร**
SELF – ESTEEM OF WOMEN AT RAJVITHI HOME FOR GIRLS, BANGKOK

อภิษฐา พงศ์วิวัฒน์* พรเทพ พัฒนานุรักษ์** สานิต ฤทธิมนตรี***

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงบรรยายครั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลต่อความตระหนักในคุณค่าตนเองและหาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองและความมุ่งหวังในอนาคตกับความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างคือ เยาวชนในสถานสงเคราะห์ฯ ที่มีอายุ 10 ปีขึ้นไปและอยู่ในความดูแลของสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยวิธีจับฉลาก จำนวน 162 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติสถิติทดสอบเอฟเทสต์ ทีเทสต์ และสถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการศึกษา พบว่า เยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี มีความตระหนักในคุณค่าตนเองระดับมาก ($\bar{X}$ = 2.93 S.D. = .252) มีความคิดเห็นต่อความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 2.40, S.D. = .585) และมีความคิดเห็นต่อความมุ่งหวังในอนาคตของตนเอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 2.62, S.D. = .544) การวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลกับความตระหนักในคุณค่าตนเอง พบว่า เยาวชนที่มีระดับการศึกษา และการมีบุคคลที่ยังมีการติดต่อสื่อสารกันต่างกัน มีความตระหนักในคุณค่าตนเองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 ส่วนผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พบว่า ความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองและความมุ่งหวังในอนาคตของตนเองมีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่าตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.01 โดยความตระหนักในคุณค่าตนเองเป็นสิ่งที่ปกป้องบุคคลจากปัญหาชีวิตต่างๆ ซึ่งบุคคลที่มีความตระหนักในคุณค่าตนเองสูง จะเป็นที่ยอมรับในสังคม มีความรับผิดชอบ มากกว่าบุคคลที่มีความตระหนักในคุณค่าตนเองต่ำ การศึกษาครั้งนี้จึงสนใจที่จะศึกษา เพื่อทราบว่าเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์มีความตระหนักในคุณค่าตนเองหรือไม่

คำสำคัญ: ความตระหนักในคุณค่าตนเอง, สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี

Abstract

This research aimed to compare the children and youth's personal characteristics with their personal views toward self-esteem and study the relation between real-self and ideal-self with self-esteem of children and youth at Rajvithi Home for Girls. The sample of 162 people was selected using simple random method in Rajvithi. Data were collected using personal factors, real-self, ideal-self, self-esteem and opinion of self-esteem Questionnaires

*นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

**อาจารย์สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

***Corresponding author, อาจารย์สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

were used to collect data. Then statistical social science software packages were utilized to analyze the data.

The results were revealed as follows; the children and youth at Rajvithi Home for Girls have high level of self-esteem, ideal-self and real-self ($\bar{X}$ = 2.93, $\bar{X}$ = 2.62 and $\bar{X}$ = 2.40). According to a comparison between personal characteristics and level of self-esteem, it demonstrates that the children and youth having differences in education and having contacted person hold difference views toward self-esteem statistically significant at the levels of 0.05 and 0.01. Moreover, regarding the analysis of the Pearson's correlation coefficient, it demonstrates that real-self and ideal-self are statistically significant related to self-esteem at the levels of 0.05 and 0.01.

Keywords: Self-Esteem, Rajvithi Home for Girls

บทนำ

สถาบันครอบครัว เป็นรากฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัวที่มีหลากหลายรูปแบบ บรรยายครอบคลุมอยู่ในครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญของความสุขในครอบครัวแต่ปัจจุบัน ไม่ใช่ทุกครอบครัวจะมีความสุขแบบเช่นเดียวกันหมด ข้อมูลจากสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ศึกษาสถานการณ์ครอบครัวไทยในช่วงเดือนมกราคม 2552 พบว่า ปัจจุบันประเทศไทย มีประชากรเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 11-22 ปี จำนวน 11.4 ล้านคน อยู่ในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว (ครอบครัว พ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพัง) นอกจากนั้นข้อมูล Child Watch รายจังหวัดปี 2550-2551 พบว่าเด็กกลุ่มที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ในทุกระดับการศึกษามีความเสี่ยงหลายประการ ได้แก่ ความเสี่ยงต่อการออกเที่ยวกับเพื่อน ตอนกลางคืน ความเสี่ยงในการสูบบุหรี่หรือความเสี่ยงในการดื่มเหล้า เป็นต้น และพบว่า 1 ใน 3 ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว สูญเสียความมั่นใจในความมั่นคงของครอบครัวเกรงว่าตนเองจะเลี้ยงลูกให้มีความสุขไม่ได้ ส่วนปัญหาที่พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเผชิญมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ การหารายได้ ทำให้ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูก เมื่อสถาบันครอบครัวซึ่งเคยเป็นทุนทางสังคมกลับอ่อนแอลง จึงส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวและภายนอก ครอบครัวอย่างมากมาย อาทิ อัตราการหย่าร้างที่เพิ่มสูงขึ้น จำนวนเด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้น พฤติกรรมไม่เหมาะสมของวัยรุ่น ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีความห่างเหิน (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2553) สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี จึงเกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูเด็ก และเยาวชนที่มีปัญหาในครอบครัวเช่น เด็กเร่ร่อน/กำพร้าเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือ พลัดหลงเด็กที่ผู้ปกครองไม่สามารถอุปการะเลี้ยงดูได้ด้วยเหตุใดๆ เช่นถูกจำคุก พิกัด เจ็บป่วยเรื้อรัง ยาจน เป็นผู้เยาว์ ถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณกรรม เป็นต้น รวมทั้งให้การสงเคราะห์และพัฒนาเด็กโดยให้บริการ ด้านปัจจัย 4 ด้านการศึกษา ทั้งสายสามัญและสายอาชีพกับเด็กตามความสามารถและแนวโน้ม เพื่อให้เด็กสามารถประกอบอาชีพและช่วยเหลือตัวเอง และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าทัศนคติในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ซึ่งจะสามารถเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาเยาวชนกลุ่มดังกล่าว และเป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือเยาวชนให้เกิดความตระหนักต่อการเห็นคุณค่าของตนเอง เพราะหากพวกเขาทะหนักในคุณค่าตนเอง แม้ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม ย่อมทำให้เขามีกำลังใจที่ดี และสามารถพัฒนาตนเองได้ต่อไป เพื่อที่วันข้างหน้าเยาวชนกลุ่มนี้จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และไม่เป็นการระของสังคม

กรอบแนวคิดการวิจัย

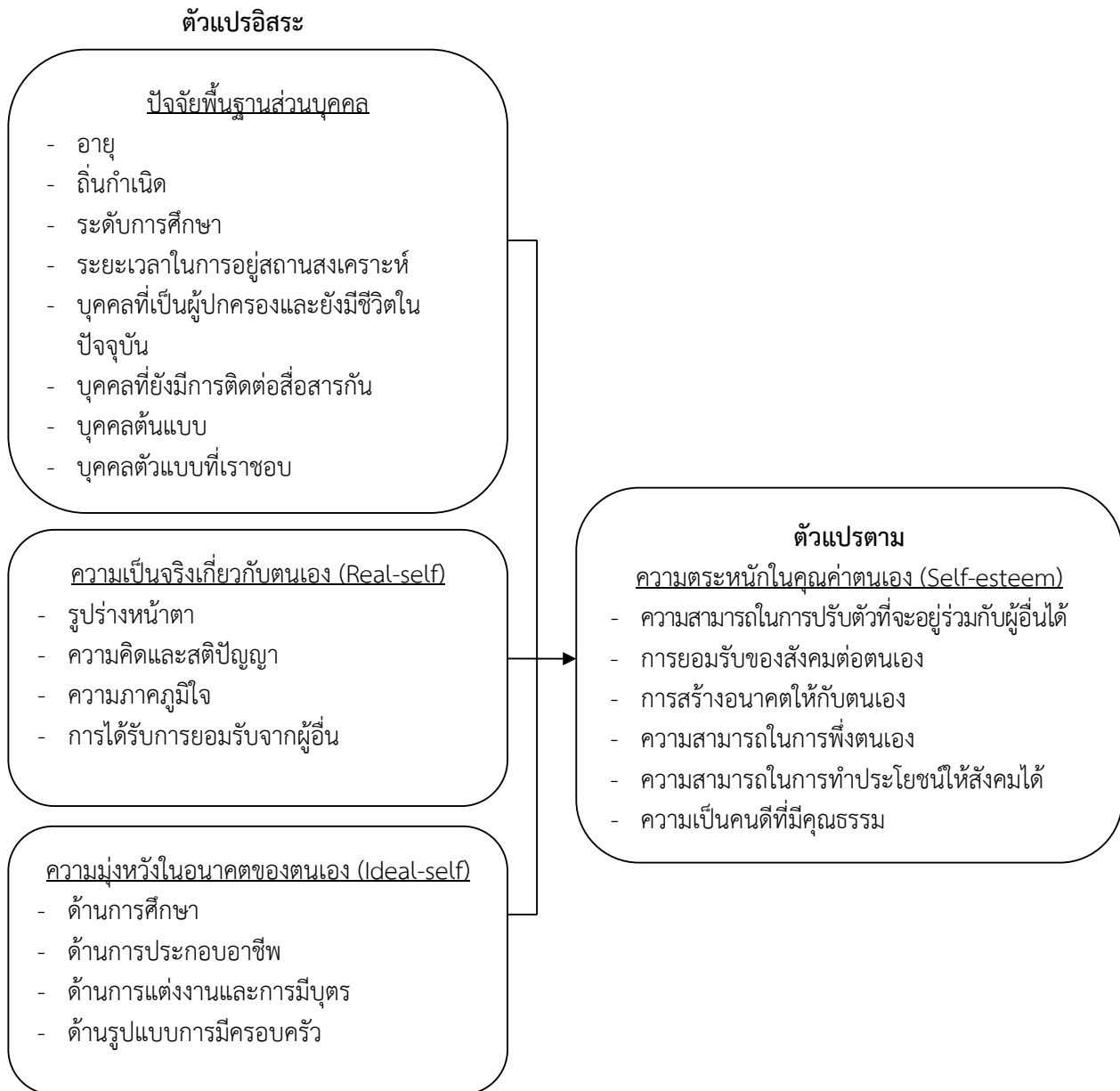
การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่ข้องกับความตระหนักในคุณค่าตนเอง (Self-Esteem) ความตระหนักในคุณค่าตนเอง เป็นสิ่งที่ปกป้องบุคคลจากปัญหาชีวิตต่างๆ ซึ่งบุคคลที่มีความตระหนักในคุณค่าตนเองสูง จะเป็นที่ยอมรับในสังคม มีความรับผิดชอบ มีความยืดหยุ่นในการเผชิญและรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด มีความพยายามในการบรรลุสิ่งต่างๆ และมีภาวะจิตสังคมมากกว่าบุคคลที่มีความตระหนักในคุณค่าตนเองต่ำ (Timothy J. Owens, Sheldon Stryker and Norman Goodman, 2006) โดยนักคิดคนสำคัญ ที่สนับสนุนแนวคิดนี้ ได้แก่ Coopersmith (1981: 97) ซึ่งมองว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการประเมินทัศนคติของบุคคลในการตัดสินใจในด้านคุณค่าซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบได้แก่ ความรู้สึกเกี่ยวกับการมีอำนาจ (Feeling of Power) ความรู้สึกเกี่ยวกับการมีความสำคัญ (Feeling of Significance) ความรู้สึกเกี่ยวกับการมีคุณความดี (Feeling of Virtue) ความรู้สึกเกี่ยวกับการมีความสามารถ (Feeling of Competence)

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตนตามความเป็นจริง (Real-Self) ซึ่งเป็นความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ที่บุคคลมีต่อตนเองในทุกๆด้าน ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เป็นความนึกคิดที่เป็นแก่นของบุคคลนั้นซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ที่ตนได้รับ และมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมและสิ่งแวดล้อมทำให้บุคคลเข้าใจตนเองซึ่งมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล (รัตนา ไกรสีหนาท, 2534 : 19 และ ศิริภรณ์ ทองพูลทัศน์, 2542 : 11)

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหวังในอนาคต (Ideal-Self) คำว่า Ideal-Self สามารถแปลความได้มากมายในภาษาไทย เช่น ตนตามอุดมคติ ตนที่วาดหวังไว้ ตัวตนที่อยากมีอยากเป็น เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีความหมายว่าการรับรู้ของบุคคลด้านการดำรงชีวิตมีจุดมุ่งหมายและพบวาทิกรรมในชีวิตได้ให้ความหมายอย่างลึกซึ้งแก่ตนเองโดยเน้นที่การแสวงหาจุดมุ่งหมายและความหมายของการดำรงชีวิต ความรู้สึกยินดีพึงพอใจในสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่การรับรู้โอกาสและทางเลือกในชีวิตของแต่ละคนซึ่งเป็นการตัดสินใจของเขาเอง (อรัญญา ตัญย์ศิริ, 2536 : 57) ทั้งยังเป็นการมองสู่อนาคตของบุคคลโดยผู้ที่มีความมุ่งหวังในอุดมคติเป็นผู้ที่มีความสามารถคาดการณ์ไกลและตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสม มีแนวทางแก้ปัญหาและวางแผนดำเนินการเพื่อเป้าหมายที่ต้องการในอนาคตรู้จักการรอคอยและมีความเพียรพยายามในปัจจุบันเลือกที่จะไม่รับประโยชน์เล็กน้อยในทันทีแต่จะรอรับประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่หรือสำคัญกว่าที่ตามมาภายหลังเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต (กนกวรรณอุ้นใจ, 2535 : 37 และสุรพงษ์ชูเดช, 2534 : 46)

กรอบแนวคิดการวิจัย ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. เยาวชนในสถานสงเคราะห์ที่มีปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลได้แก่อายุถิ่นกำเนิด ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่ในสถานสงเคราะห์การมีบุคคลที่เป็นผู้ปกครองและยังมีชีวิตในปัจจุบัน การมีบุคคลที่ยังมีการติดต่อสื่อสารกัน และการมีบุคคลต้นแบบที่ต่างกันมีความตระหนักในคุณค่าตนเองแตกต่างกัน

2. ความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองได้แก่รูปร่างหน้าตาความคิดและสติปัญญาความภาคภูมิใจในตนเองและการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์

3. ความมุ่งหวังในอนาคตของตนเองได้แก่ความมุ่งหวังด้านการศึกษา ความมุ่งหวังด้านการประกอบอาชีพ ความมุ่งหวังด้านการแต่งงานและการมีบุตร ความมุ่งหวังด้านรูปแบบการมีครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ความเป็นจริงเกี่ยวกับตนและความมุ่งหวังในอนาคตของเยาวชนในสถานสงเคราะห์
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลต่อความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองและความมุ่งหวังในอนาคตกับความตระหนักในคุณค่าตนเอง ของเยาวชนในสถานสงเคราะห์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้แก่ เยาวชนในสถานสงเคราะห์ฯ ที่มีอายุ 10 ปีขึ้นไป ซึ่งอยู่ในความดูแลของสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลากจำนวน 162 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งเป็น 5 ตอนได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลจำนวน 7 ข้อ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง (Real-self) ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความมุ่งหวังในอนาคต ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความตระหนักในคุณค่าตนเอง (Self-esteem) ตอนที่ 5 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. การทดสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราผลงานวิจัยและสิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการเขียนแบบสอบถามแล้วนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นทั้งหมดให้ประธานกรรมการและคณะกรรมการงานวิจัยตรวจสอบความเหมาะสมและความครอบคลุมเนื้อหาและภาษาเพื่อหาความตรงตามเนื้อหา

2. ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ที่สถานสงเคราะห์เด็กหญิงจังหวัดสระบุรีที่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง

3. นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง= 0.919, ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านความมุ่งหวังในอนาคตของตนเอง= 0.889, ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านการตระหนักในคุณค่าของตนเอง= 0.945

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจากอธิบดีกรมกิจการเด็กและเยาวชน โดยกำหนดให้ผู้ควบคุมในสถานสงเคราะห์เป็นผู้ช่วยเก็บข้อมูล โดยผู้ควบคุมจะได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และความเข้าใจในแบบสอบถาม รวมทั้งเกณฑ์การพิทักษ์สิทธิ์ คือ กลุ่มตัวอย่างสามารถปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ทั้งก่อนและขณะเก็บข้อมูล ข้อมูลที่ได้จะถือเป็นความลับและนำเสนอภาพรวมเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation), สถิติอ้างอิง ได้แก่ สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว สถิติทดสอบที และสถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สันเพื่อใช้วิเคราะห์หาระดับและทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงปกติ, F-test เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตัวแปรมากกว่า 2 ตัวขึ้นไป, t-test เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตัวแปรที่มี 2 ตัว

ผลการวิจัย

จากสมมติฐานที่ 1 เยาวชนในสถานสงเคราะห์ที่มีปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ถิ่นกำเนิด ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ การมีบุคคลที่เป็นผู้ปกครองและยังมีชีวิตในปัจจุบัน การมีบุคคลที่ยังมีการติดต่อสื่อสารกัน และการมีบุคคลต้นแบบที่ต่างกัน มีความตระหนักในคุณค่าตนเองแตกต่างกันพบว่า ในภาพรวมมี 2 ตัวแปรที่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ได้แก่ ด้านระดับการศึกษา ด้านการมีบุคคลที่ยังมีการติดต่อสื่อสารกัน โดยสามารถอธิบายแต่ละด้านได้ดังนี้

ด้านระดับการศึกษา พบว่าเยาวชนกลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีความคิดเห็นต่อความตระหนักในคุณค่าตนเองด้านความสามารถในการปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้น้อยกว่ากลุ่มระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6/ปวช. และกลุ่มอนุปริญาขึ้นไป ทั้งยังพบว่ากลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีความคิดเห็นต่อความตระหนักในคุณค่าตนเองด้านการพึ่งตนเองได้น้อยกว่ากลุ่มระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6/ปวช. ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า เมื่อเยาวชนไม่ได้เรียนหนังสือ ก็เท่ากับไม่ได้ฝึกการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง รวมถึงคุณครู จึงทำให้มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ และเนื่องจากการไม่ได้เรียนหนังสือจึงทำให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้น้อย เนื่องจากการศึกษาจะทำให้เยาวชนมีปัญญา มีแนวทางในการดำเนินชีวิต เยาวชนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้จากการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Virgil Zeigler-Hill (2013) ที่กล่าวว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่าตนเองนอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Coopersmith (1981) ที่กล่าวว่าโรงเรียนและการศึกษาโรงเรียนเป็นสถานที่ส่งเสริมพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองให้แก่เด็กสืบต่อจากทางบ้านกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นควรเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก และเพื่อพัฒนาความคิดและได้ตระหนักในตนเอง นอกจากนี้ ครูจะมีบทบาทที่สำคัญต่อการเรียนรู้และการรับรู้ของเด็ก และครูสามารถให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่าหรือความสำคัญได้

ด้านการมีบุคคลที่ยังมีการติดต่อสื่อสารกัน พบว่าเยาวชนที่ไม่มีบุคคลที่ยังมีการติดต่อสื่อสารกัน มีความตระหนักในคุณค่าตนเองมากกว่าเยาวชนที่มีบุคคลที่ยังมีการติดต่อสื่อสารกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า เยาวชนที่ไม่มีผู้ปกครองที่ติดต่อสื่อสารกันจะมีความพยายามในการปรับตัวเพื่อให้เข้าสังคมได้ และเพื่อให้ตนเองสามารถดำเนินชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นได้ มากกว่าเยาวชนที่มีบุคคลที่ยังมีการติดต่อสื่อสารกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเห็นคุณค่าแห่งตน ในด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการมีปฏิสัมพันธ์

พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการให้การรับความรักความเคารพยกย่อง และให้เกียรติซึ่งกันและกันโดยบุคคล ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้มีความสมดุลระหว่างการเป็นตัวของตัวเองหรือพึ่งตนเองได้การพึ่งพาผู้อื่นและการให้ผู้อื่นได้พึ่งตนเอง (Roy and Andrews, 1999)

จากสมมติฐานที่ 2 ความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองได้แก่รูปร่างหน้าตาความคิดและสติปัญญา ความภาคภูมิใจในตนเอง และการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ พบว่า ความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนักในคุณค่าตนเองในภาพรวม (ตารางที่ 1) แสดงให้เห็นว่าเมื่อเยาวชนประเมินความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองไปในทางบวก ย่อมทำให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าตนเองเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการประเมินความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ เพื่อนฝูง โรงเรียน สถานสงเคราะห์ และปัจจัยภายใน ได้แก่ รูปร่างหน้าตา ความภาคภูมิใจ และการได้รับการยอมรับ มีส่วนในการสะท้อนถึงคุณค่าในตนเอง กล่าวได้ว่า หากเยาวชนประเมินความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองด้านรูปร่างหน้าตาในระดับที่ดีนั้น ย่อมทำให้ผลการประเมินด้านการยอมรับของสังคมต่อตนเองดีตามไปด้วย เนื่องจากเมื่อเยาวชนยอมรับความเป็นตนเองได้ก็จะทำให้สังคมรอบข้างยอมรับเยาวชนนั้นๆ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของรัตน ไกรสีหนาท (2534) ได้กล่าวว่า ตนตามความเป็นจริง เป็นความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ที่บุคคลมีต่อตนเองในทุกๆ ด้าน ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ที่ตนได้รับและมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมและสิ่งแวดล้อมทำให้บุคคลเข้าใจตนเองซึ่งมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีต่อความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองและความคิดเห็นต่อความตระหนักในคุณค่าตนเอง (n=162)

ความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง	ความตระหนักในคุณค่าตนเอง						ภาพรวม
	ความสามารถในการปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้	การยอมรับของสังคมต่อตนเอง	การสร้างอนาคตให้กับตนเอง	การพึ่งตนเอง	การทำประโยชน์ให้สังคมได้	ความเป็นคนดี ที่มีคุณธรรม	
1. รูปร่างหน้าตาของตนเอง	.390**	.488**	.332**	.300**	.328**	.389**	.336**
2. ความคิดและสติปัญญาของตนเอง	.396**	.400**	.436**	.479**	.439**	.328**	.403**
3. ความภาคภูมิใจในตนเอง	.510**	.443**	.398**	.356**	.445**	.429**	.402**
4. การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น	.611**	.397**	.477**	.422**	.406**	.482**	.483**
ภาพรวม	.583**	.555**	.512**	.541**	.467**	.507**	.441**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สำหรับด้านความคิดและสติปัญญา หากเยาวชนประเมินตนเองด้านความคิดและสติปัญญาในระดับที่สูงนั้น ก็จะทำให้มีความตระหนักด้านการพึ่งตนเองได้มาก เนื่องจากการมีความคิดมีสติปัญญา จะทำให้เยาวชนสามารถดำเนินชีวิตได้ในสังคมอย่างไม่ประมาท รู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี สามารถอยู่ด้วยตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ฐิฏริรักษ์ วิเศษศิลปานนท์ (2537) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวทางสังคมของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ โดยมีผลการวิจัย คือ เด็กกำพร้าที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาสูงกว่าสามารถปรับตัวทางสังคมได้ดีกว่าเด็กกำพร้าที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำกว่า

สำหรับด้านความภาคภูมิใจในตนเองนั้น หากเยาวชนที่มีความภาคภูมิใจในตนเองมากก็จะมีสามารถในการปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้มาก เพราะการที่เยาวชนภูมิใจในตนเองก็จะมีความมั่นใจในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่จะเข้าสังคม ทำความรู้จักและมีส่วนร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริภรณ์ ทองพลุทัศน์ (2542) ที่กล่าวว่าตนตามความเป็นจริง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองทั้งในด้านร่างกายและจิตใจเป็นความนึกคิดที่เป็นแก่นของบุคคลนั้นและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการปรับตัวของบุคคลนั้น นอกจากนี้ ยังพบว่า การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่าตนเองด้านความสามารถในการปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Timothy J. Owens, Sheldon Stryker and Norman Goodman (2006) ที่กล่าวว่า ความตระหนักในคุณค่าตนเองเป็นสิ่งที่ปกป้องบุคคลจากปัญหาชีวิตต่างๆ ซึ่งบุคคลที่มีความตระหนักในคุณค่าตนเองสูง จะเป็นที่ยอมรับในสังคม มีความรับผิดชอบ มีความยืดหยุ่นในการเผชิญและรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Coopersmith (1981: 97) ในด้านของความรู้สึกเกี่ยวกับการมีความสำคัญ ซึ่งเป็นวิถีทางที่บุคคลรู้สึกเกี่ยวกับการได้รับการยอมรับ การมีคุณค่า การเป็นที่รักของบุคคลอื่น การเป็นบุคคลที่มีประโยชน์เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม

จากสมมติฐานที่ 3 ความมุ่งหวังในอนาคตของตนเองได้แก่ความมุ่งหวังด้านการศึกษามุ่งหวังด้านการประกอบอาชีพ ความมุ่งหวังด้านการแต่งงานและการมีบุตรความมุ่งหวังด้านรูปแบบการมีครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่าตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ พบว่า ความมุ่งหวังในอนาคตของตนเองมีความสัมพันธ์กับความตระหนักในคุณค่าตนเองในภาพรวม (ตารางที่ 2) แสดงให้เห็นว่า เมื่อเยาวชนมีความมุ่งหวังในอนาคตของตนเองสูง ย่อมทำให้เขามีความตระหนักในคุณค่าตนเองเพิ่มขึ้น โดยหากเยาวชนมีความมุ่งหวังด้านการศึกษาที่สูง จะทำให้การประเมินด้านการสร้างอนาคตสูงตามไปด้วย เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดอนาคต หน้าที่การงานที่ดี หากการศึกษาสูง โอกาสที่จะมีอนาคตที่ดีก็จะสูงตามไปด้วย โดย The Higher Education Careers Service Unit (HECSU) สถาบันวิจัยชั้นนำด้านการศึกษาในประเทศอังกฤษได้เผยข้อมูลว่า การเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นจะช่วยเพิ่มโอกาสในการมีหน้าที่การงานที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี นอกจากจะมีแนวโน้มได้รับคัดเลือกเข้าทำงานมากกว่าแล้ว ยังมีโอกาสได้รับตำแหน่งงานที่ดีกว่าด้วย (สุธาสิณี เลิศวัชรสารกุล, 2557)

นอกจากนั้น เยาวชนที่มีความมุ่งหวังด้านการประกอบอาชีพที่สูง จะมีความสามารถในการปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เนื่องจากการประกอบอาชีพจะต้องมีการคบค้าสมาคม มีการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นไม่ว่าจะอาชีพค้าขาย คุณครู คุณหมอ เป็นต้น เพราะการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศทุกวัย ไม่มีใครที่จะดำรงชีวิตได้ โดยปราศจากการสื่อสาร ทุกสาขาอาชีพก็ต้องใช้การสื่อสารในการปฏิบัติงาน การทำธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มัลลิกา คณานุรักษ์ (2547) ที่กล่าวว่า สารอย่างเดียวกัน ถ้าส่งสารให้ผู้รับสารในโอกาสที่ต่างกัน อาจได้ผลสัมฤทธิ์ที่ต่างกัน หรือแม้แต่ในโอกาสเดียวกัน แต่ผู้รับสารต่างกันก็อาจรับรู้สารนั้นต่างกัน ทั้งนี้ผู้ส่งสารควรมีความรู้เรื่องมนุษย์สัมพันธ์ เพื่อช่วยให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผลมากที่สุด

ในด้านการแต่งงานและการมีบุตรนั้นจะสอดคล้องกับการสร้างอนาคตให้กับตนเองและการทำประโยชน์ให้สังคมได้ เนื่องจากเยาวชนในสถานสงเคราะห์มาจากครอบครัวที่แตกแยก พวกเขาจึงมุ่งหวังการมีครอบครัวที่อบอุ่น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีลูกหลานที่ไม่เป็นภาระของสังคมต่อไป สำหรับด้านรูปแบบการมีครอบครัวสอดคล้องกับการสร้างอนาคตให้กับตนเอง เพื่อที่จะได้มั่นใจในความมั่นคงของครอบครัว เป็นการสร้างครอบครัวจากรักและความเข้าใจ

หากบุคคลมีจุดมุ่งหมายในชีวิตมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จตามที่ตนเองคาดหวังไว้ ย่อมทำให้เขามีกำลังใจในการดำเนินชีวิตและก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่ย่อท้อ ทำให้บุคคลมีความตระหนักในคุณค่าตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความมุ่งหวังในชีวิต Stephen and David (1997) ที่กล่าวว่าความมุ่งหวังในชีวิต ประกอบด้วยความมุ่งหวังด้านสถานภาพและความร่ำรวย ความมุ่งหวังด้านการทำประโยชน์ให้สังคม ความมุ่งหวังด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ความมุ่งหวังในชีวิต และความมุ่งหวังด้านหน้าที่การงาน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ เกียรติวรรณ (2540) ที่กล่าวว่าความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นๆ ซึ่งรวมถึงความสามารถในด้านต่างๆ ทัศนคติ และการประสบความสำเร็จในชีวิต ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์ที่ได้รับการดูแลจากสถานสงเคราะห์ฯ หากพวกเขาได้รับการเอาใจใส่ ปลูกฝัง อบรม ได้รับการขัดเกลาทางสังคมที่ดี ได้รับการศึกษาที่ดี สิ่งเหล่านี้ก็จะพื้นฐานในการทำให้พวกเขามีจุดมุ่งหมายในชีวิต มีความมุ่งหวังในอนาคตและเกิดความตระหนักในคุณค่าตนเอง ซึ่งจะช่วยลดภาระทางสังคม และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่เติบโตและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีต่อความมุ่งหวังในอนาคตของตนเอง กับคิดเห็นต่อความตระหนักในคุณค่าตนเอง (n=162)

ความมุ่งหวัง ในอนาคตของ ตนเอง	ความตระหนักในคุณค่าตนเอง						
	ความสามารถ ในการ ปรับตัวที่จะ อยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้	การยอมรับ ของสังคม ต่อตนเอง	การสร้าง อนาคต ให้กับ ตนเอง	การ พึ่งตนเอง	การทำ ประโยชน์ให้ สังคมได้	ความเป็น คนดีที่มี คุณธรรม	ภาพรวม
1. ด้าน การศึกษา	.422**	.266**	.451**	.237**	.407**	.260**	.374**
2. ด้านการ ประกอบอาชีพ	.405**	.264**	.259**	.256**	.322**	.251**	.142
3. ด้านการ แต่งงานและ การมีบุตร	.429**	.299**	.464**	.427**	.479**	.322**	.418**
4. ด้านรูปแบบ การมี ครอบครัว	.370**	.208**	.509**	.270**	.400**	.266**	.323**
ภาพรวม	.477**	.315**	.542**	.343**	.533**	.367**	.494**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยพบว่า เยาวชนในสถานสงเคราะห์ยังไม่รู้จักกาลเทศะเท่าที่ควร จากแบบสอบถาม เรื่องความตระหนักในคุณค่าของตนเองด้านการยอมรับของสังคมต่อตนเอง พบว่า เด็กและเยาวชนมีความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ผู้ปกครองในสถานสงเคราะห์ควรปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักมารยาททางสังคม เช่น การสื่อสารระหว่างวัยเดียวกันและการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยกัน การเคารพผู้ใหญ่ การแสดงน้ำใจต่อคนรอบข้าง เป็นต้น

2. จากผลการวิจัยพบว่า เยาวชนในสถานสงเคราะห์ยังไม่กล้าไปไหนมาไหนคนเดียว จากแบบสอบถาม เรื่องความตระหนักในคุณค่าของตนเองด้านความสามารถในการพึ่งตนเอง พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลาง กล่าวคือ เยาวชนยังไม่มีความมั่นใจในตนเองเท่าที่ควร ผู้ปกครองในสถานสงเคราะห์จึงควรสอนให้เยาวชนมีความเชื่อมั่น เช่น จัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยให้เยาวชนผลัดกันเป็นหัวหน้ากลุ่มให้ครบทุกคน โดยผู้ปกครองควรมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเยาวชน เช่น การยิ้ม การให้กำลังใจ การกล่าวคำชมเชย เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจในตนเองให้กับเยาวชน ทำให้เยาวชนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน รู้จักการเป็นผู้นำ ฝึกแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เนื่องจากหลังจากออกจากสถานสงเคราะห์ ก็ไม่อาจทราบได้ว่าเยาวชนจะสามารถพึ่งพาใครได้

3. จากผลการวิจัยพบว่าหากเยาวชนมีความภูมิใจในตนเองและได้รับการยอมรับจากผู้อื่นมาก เยาวชนก็จะมีค่าตระหนักในคุณค่าตนเองมาก ดังนั้น ผู้ปกครองสถานสงเคราะห์ควรสอนให้เยาวชนประพฤติตนอยู่ในกฎระเบียบของสถานสงเคราะห์ รู้จักหน้าที่ของตนเอง โดยมอบหมายงานให้เยาวชนทำตามตารางเวร เช่น กวาดห้อง รดน้ำต้นไม้ สอนการบ้านน้อง เป็นต้น เพื่อฝึกความรับผิดชอบของเยาวชน โดยสถานสงเคราะห์ควรจัดกิจกรรมให้รางวัลแก่เยาวชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเยาวชนอื่นๆ

4. จากผลการวิจัยพบว่าหากเยาวชนมีความมุ่งหวังด้านการศึกษาในระดับมาก เยาวชนก็จะมีค่าตระหนักในคุณค่าตนเองมากเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยว่า ยิ่งเยาวชนศึกษาในระดับที่สูง เยาวชนก็จะมีค่าตระหนักในคุณค่าตนเองมากขึ้น ดังนั้น สถานสงเคราะห์ ควรมีการจัดกิจกรรมให้คำปรึกษาด้านการศึกษาแก่เยาวชน โดยอาจเปิดรับอาสาสมัครเพื่อเข้ามาแนะแนวทางการศึกษา ทั้งยังควรจัดกิจกรรมรับบริจาคหนังสือเพื่อให้เยาวชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น

5. จากผลการวิจัยพบว่าหากเยาวชนมีความมุ่งหวังด้านรูปแบบการมีครอบครัวมาก เยาวชนก็จะมีค่าตระหนักในคุณค่าตนเองมากเช่นกัน ดังนั้น ผู้ปกครองสถานสงเคราะห์ควรสอนให้เยาวชนรับรู้และเข้าใจความสำคัญของครอบครัว การสร้างครอบครัวในวัยที่เหมาะสม สอนให้เยาวชนรู้ว่า ถึงแม้พวกเขาจะเติบโตมาจากสถานสงเคราะห์ พวกเขาก็สามารถมีครอบครัวที่อบอุ่น สมบูรณ์ได้เช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในสังคม นอกจากนี้ ควรจัดกิจกรรมบทบาทสมมติในการมีบทบาทเป็นผู้ปกครองและบุตรหลาน เพื่อที่เยาวชนที่มีผู้ปกครองจะได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนกับผู้ปกครอง และเยาวชนที่ไม่มีผู้ปกครองก็จะได้ออกไปเป็นผู้ปกครองที่ดีต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเรื่องความสามารถทางสติปัญญาของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ว่าช่วงวัยต่างกัน ส่งผลให้ความสามารถทางสติปัญญาแตกต่างกันหรือไม่

2. ควรวิจัยเรื่องการปรับตัวในสังคมของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการปรับพฤติกรรมของเยาวชนดังกล่าว เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ซึ่งจากผลการวิจัยอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนที่ด้อยโอกาสในสังคมได้

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพของเยาวชนที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ว่ามีสุขภาพทั้งกายและจิตเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพของเยาวชนในสถานสงเคราะห์ให้มีสุขภาพกายและใจที่สมบูรณ์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ อุ่นใจ. (2535). ผลของการใช้เทคนิคการพยาบาลที่มีต่อลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาคมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2540). พัฒนาการของการเห็นคุณค่าในตนเอง. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร).
- ฐปณีย์ ตั้งจิตภักดีสกุล. (2544). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองและความรู้สึกสิ้นหวังในเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง. (วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาคลินิก, มหาวิทยาลัยมหิดล).
- จิฎิรักษ์วิเศษศิลปานนท์. (2537). การปรับตัวทางสังคมของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์: ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือจังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาสุขภาพ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- มัลลิกา คณานุกัษ์. (2547). จิตวิทยาการสื่อสารของมนุษย์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- รัตนา ไกรสีหนาท. (2534). การศึกษาเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์ สุขภาพจิต และความพึงพอใจ ในงานของพยาบาลวิชาชีพกับพยาบาลเทคนิค. กรุงเทพฯ. (ปริญญาานิพนธ์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).
- สุธาสิณี เลิศวัชรสารกุล. (2557). เรียนต่อกันเถอะเพื่ออนาคตที่ดีกว่า. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2559 ได้จาก <http://www.hotcourses.in.th/study-abroad-info/latest-news/postgraduates-get-better-jobs/>
- สุรพงษ์ชูเดช. (2534). ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับจิตลักษณะที่สำคัญของนิสิต. (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2553). สถานการณ์ครอบครัวไทย อย่าปล่อยให้กลายเป็นวิกฤตสังคม. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวง ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 1(3): 1-3.
- ศิริภรณ์ ทองทูลทัศน์. (2542). การเรียนการสอนการเข้าใจมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อังคณา เผ่าชูศักดิ์. (2554). การเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็ก จังหวัดเชียงราย. (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- อรัญญา ตัณฑ์ภักดิ์. (2536). ผลของกลุ่มจิตบำบัดแบบโลกอสต่อการเพิ่มความมุ่งมั่นในชีวิตของหญิงในสถานสงเคราะห์หญิงบ้านเกร็ดตระการที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูงต่อการติดเชื้อเอชไอวี. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาจิตวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- Coopersmith, Stanley. (1981). *The Antecedents of Self-Esteem*. (2nd ed.). California: Consulting Psychologists Press, Inc.

- Roy, Sr. C., & Andrews, H.A. (1999). *The Roy adaptation model*. (2nded.). Stamford, CT: Appleton & Lange.
- Stephen, P.R. and A.D.C. David. (1997). *Fundamental of Management*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Timothy J. Owens, Sheldon Stryker and Norman Goodman. (2006). *Extending Self-Esteem Theory and Research Sociological and Psychological Currents*. New York: Cambridge University Press.
- Zeigler-Hill, V. (2013). *Self-Esteem*. New York: Psychology Press.